

121/1 SVORKA (Vassdragsnr. 121.AZ)

<u>Fylke(r):</u>	Sør-Trøndelag
<u>Kommune(r):</u>	Meldal, Melhus, Orkdal, Midtre Gauldal, Rennebu
<u>Kartblad N50:</u>	1520 I, 152 III
<u>Nedbørfelt:</u>	319,8 km ²
<u>Toppunkt-utløpspunkt:</u>	1218 - 39 moh.
<u>Skoggrense:</u>	500 - 600 moh.
<u>Marin grense:</u>	160 moh.
<u>Naturgeografisk region:</u>	34a: Bar- og fjellbjørkeskog-området nord for Dovre til Vest-Jämtland, underregion; Skogen nord til Hattfjelldal i Nordland
<u>Landskapsregion:</u>	27: Dal og fjellbygdene i Trøndelag
<u>Urørt natur:</u>	>5 km: 0 %, 3-5 km: 6 %, 1-3 km: 18 %
<u>SP-kategori/-gruppe:</u>	I/5, I/4(U), II/11
<u>Verneplanstatus:</u>	Vurdert i VP IV (objekt 121/1)
<u>Nasjonale laksevassdrag:</u>	-

Generell beskrivelse

Svorka er et sidevassdrag til Orkla fra øst. Det munner ut i Orkla ved Svorkmo ca. 15 km oppstrøms Orklas utløp i Orkdalsfjorden. Klimaet er suboseanisk. Normal årsnedbør ligger på 700 - 1000 mm. Beregnet spesifikk avrenning er 22,26 l/s/km² og middeltilsiget 7,12 m³/s.

Svorka har sitt utspring i Krokutvatna. Den renner sammen med Trivja som kommer fra Holsjøen og renner gjennom Lomtjønna, hvor den mottar tilsig fra Buvatnet. Fra Svorksjøen kommer Sagelva som renner sammen med Svorka ved Åmot. Tilløpselva til Svorksjøen er Skolda, som dannes av flere bekker som renner inn i Altbjørvatnet nordøst for Holsjøen. Det ligger flere vann i vassdraget, bl.a. Svorksjøen, Holsjøen, Prestbuvatnet, Buvatnet, Mjøvatnet, Urdvatnet, Ellingsvatnet, Løktjønna og Krokutvatna. Størstedelen av landskapet er et kupert barskog- og myrområde 300 - 600 moh. I sør går fjellområdene opp mot 1100 - 1200 meters høyde, med Ilfjellet som den høyeste toppen på sørgrensen av feltet. Mot nord har feltet klarere utformete dalfører som munner ut hengende til Orkdalen. Vassdraget har et stort antall vann, hvor størrelsen varierer fra små tjern til vann. I flate områder langs elvene finnes små elvesletter.

Det går offentlig vei gjennom feltet både fra Svorkmo og fra Løkken/Meldal. Flere mindre veier og skogsbilveier finnes. Bosetting er spredt langs mesteparten av vassdraget, mer konsentrert på Gåsbakken og ved Svorkmo. Det finnes mange hytter. Kraftledningene fra Orkla-Grana-utbyggingen krysser de sørvestre delene av feltet. Svorka tas inn på tilløpstunnel til Svorkmo kraftverk 3 km før utløpet i Orkla. Dette har ført til tørrlegging av Svorka på strekningen nedenfor store deler av året. Mellom Prestbuvatnet og Buvatnet ligger en parkeringsplass.

Urvatnet er naturreservat for barskog med urskog som inneholder gammel, storvokst granskog. Litlbumyrn er et naturreservat for våtmark.

Gjennomgående har vannet stor hardhet og relativt høy pH-verdi. Vannprøver i Svorksjøen, Skolda og Svorka viser svakt basisk vann med pH mellom 7,2 og 7,9. Svorksjøen eutrofieres og vannkvaliteten reduseres. Skolda er resipient både for landbruk, boliger og offentlige bygninger. I Skoldas nedre del er det en del begroing, men vannprøver tatt i august 1982 viser ikke spesielt høye konsentrasjoner av næringsstoffer. I de øvrige vannene er påvirkningen minimal.

I feltet er det to nedlagte kopperkis-svovelkisgruver og en nedlagt smeltehytte. Åmot gruve som ligger mellom Urdvatnet og Svorka og drenerer mot Svorka, har noe avrenning av surt tungmetallholdig drensvann. Avgangsmassene fra Høydalsgruva drenerer nordover via Raubekken til Svorka ved Gravvær. Det er relativt høye tungmetallkonsentrasjoner i bekkesedimentene, og Raubekken ned til Svorka er tydelig okerfarget. Vannprøver fra Svorka tatt i 1983, viser imidlertid god vannkvalitet med lave konsentrasjoner både av næringsstoffer og tungmetaller.

Geologisk mangfold

Vest for Svorksjøen dominerer grønnstein og grønnskifer berggrunnen. Mot sør og nord finnes hovedsakelig grågrønn fyllitt og gråvakke, mens det østover er innslag av porfyritt og kalkstein.

Landskapet er vesentlig glasialt utformet. Under isavsmeltingen etter siste istid ble det avsatt store løsmasser i dalgangen sørøstover fra Svorksjøen. I nedbørfeltet finnes marin grense-delta, breelvavsetninger, dødislandskap med grytehull og eskere. Ved Skolda ligger en stor sanduravsetning ut mot Svorksjøen. Lenger opp i dalføret ligger breelvavsetninger som eskere av ulike typer. Under marin grense ligger marine sedimenter.

Elve- og deltaavsetninger med meandrerende elveløp er utpreget i sideelva Skolda. Svorka har et varierende løpsmønster. I flate partier meandrerer elva, og veksler med fosser og stryk, dels i canyoner der gradienten er større. Deltaet i Svorksjøen er en interessant fluvial lokalitet.

Meandere, kroksjøer, flomløp, elvedelta, canyoner og fosser framstår som markerte elementer i vassdraget.

*Stor verneverdi ****

Biologisk mangfold

Svorka har stor variasjonsrikdom i ferskvannsfauunaen, med klarvannssjøer, mesotrofe lavlandssjøer, myrtjern, kroksjøer og rennende vann. Produktivitet og mangfold er svært stort, og det er innslag av flere sjeldne arter, f.eks. i forbindelse med de større elvene og de gamle avsnørte meanderne. Nedre deler av vassdraget er lakseførende opp til Stavelifossen og vannene i vassdraget har ørret og røye. Vannene i området er representative for regionen.

Vassdraget ligger for det meste i barskogsregionen 300-600 moh. Den næringsrike berggrunnen med store løsmasseforekomster gjør at dette sannsynligvis er det rikeste barskogsområdet i Sør-Trøndelag. Spesielt områdene nord og sør for Svorksjøen har rike skog- og myrtyper. Området har enkelte regionalt sjeldne arter. Det er en viss botanisk interesse knyttet til vann- og sumpvegetasjonen. Det er flere botanisk viktige områder og mange ulike lokaliteter med rødlistede arter. Urdvatnet barskogsreservat, Litlbумыran myrreservat og områdene rundt Stavelifossen er spesielt verdifulle.

Skogarealene i vassdraget er fuglerike. Flere av vannene er vegetasjonsrike og derfor gode andefuglhabiter. Myrkomplekset Litlbумыran er en spesielt rik vannfugllokalitet. Det samme kan sies om Skoldas utløp i Svorksjøen og deler av elvestrekningene. Elg, hjort og rådyr har tilhold i feltet hele året og bestandene er gode. I området fra Lomtjønna til Litlbумыran lever bever. Nedbørfeltet har 1 nasjonalt, hele 10 regionalt og 7 lokalt viktige viltområder.

Registrerte rødlistede arter er: smålom, storlom, svartand, trane, dobbeltbekkasin, sangsvane, havelle, bergand, hønsehauk, hubro, fiskeørn, liten salamander, gaupe og oter. Av ansvarsarter finnes rødstilk, trane, fiskeørn, gaupe og oter. Smålom, storlom, sangsvane, rødstilk, liten salamander og oter forekommer på flere ulike lokaliteter. Trane forekommer på svært mange ulike lokaliteter.

*Meget stor verneverdi *****

Landskapsbilde

Størstedelen av landskapet er et kupert barskog- og myrområde mellom 300 og 600 moh. I sør går fjellområdene opp mot 1100-1200 meters høyde, med Ilfjellet som den høyeste toppen i sør. Mot nord har feltet klarere utformete dalfører som munner ut i Orkdalen. Vassdraget har et stort antall vann, hvor størrelsen varierer fra små tjern til vann. I flate områder langs elvene finnes små elvesletter.

Landskapinstrykket varierer fra bølgende åslandskap med lange linjer, via åpent skogpreg med vide utsyn og ofte panoramisk utsikt til fjellområdene, til nakent berg i vekslende terrengkupering med et sterkt vannelement.

Svært mange fine meandere, kroksjøer, flomløp, delta og fosser framstår som flotte landskaps elementer i vassdraget.

*Stor verneverdi ****

Friluftsliv

Nedbørfeltet har en rekke ulike kvaliteter som gjør området attraktivt i friluftslivssammenheng både sommer og vinter. Terrenget er småkupert og variert, med et rikt plante- og dyreliv.

Våtmarksområdene på Litlbumyra og Skjoldosen framheves spesielt. Områder med mer urørt preg finnes i Urdvatnet barskogsreservat. Om sommeren er det vesentlig lokalbefolkningen som bruker området, mens skiutfarten om vinteren er av regionalt omfang. Området er lett tilgjengelig og terrenget er stort sett lett framkommelig for de fleste. Svorksjøen er en viktig badeplass både lokalt og regionalt, og det er gode muligheter for sykling og kanopadling. Området har en rekke setre og hytter og det foreligger planer om ytterligere hytteutbygging.

Det finnes gode muligheter for jakt og fiske. Svorkaområdet benyttes både til småviltjakt og til jakt på elg og hjort. Muligheter for sportsfiske er stort både sommer og vinter. Reguleringsområdet omfatter noen av de mest besøkte vann i distriktet. Svorksjøen ligger meget sentralt og har besøk av et betydelig antall fiskere gjennom sesongen. Det drives særlig et omfattende isfiske etter røye.

*Meget stor verdi *****

Kulturmiljø

Flere gårder i området går tilbake til jernalderen. På Krokstad er det funnet gravhauger. På Kolbrandstad sto det en middelalderkirke. En rekke jernvinneplasser fra jernalder og middelalder vitner om en omfattende produksjon. Ved flere av disse jernvinnene ligger det tufter som kan ha sammenheng med virksomheten. Utmarksnæringer kan ha gitt grunnlag for fast bosetting i forhistorisk tid. Andre utmarksminner er fangstgroper for elg og tallrike tjæremiler, de fleste er myrmiler, typiske for Trøndelag.

Det er nyere tids gårdsbebyggelse på Svorkmo og Hølonda og spredte skoggårder vest i området. En rekke gårder og husmannsplasser, ryddet på 1600-1700-tallet eller tidligere, er nå nedlagt. Mange av disse er seinere brukt som setrer. Her er bevarte våningshus typiske for småbruk- og plassbebyggelse i Trøndelag. På setrene finnes verdifulle hus. Sagbruksdrift har lange tradisjoner i vassdraget. Tjærebrenning har vært en viktig aktivitet. Kullproduksjon for Løkken kobberverk har etterlatt seg mange kullmiler og tufter etter kullbrennere. Mye av kullet gikk til Grutseter hytteplass, hvor det ble smeltet kobber ca. 1660-1740. Her finnes blant annet store slagghauger, rester av dam og vassrenner, 40 grunnmurer etter arbeiderboliger langs en "gate" og rester etter kirken som var i bruk til 1806. Det var også en smeltehytte på Svorkmo. Stasjonsområdet på Svorkmo har fremdeles interessante trekk fra tiden som industrisentrum.

Det er store kulturminneinteresser langs vassdraget. Området har varierte kulturminner fra ulike typer ressursutnytting gjennom et langt tidsrom. De kan blant annet belyse jernproduksjonen i forhistorisk tid og middelalder, kobberverkets betydning og sosiale forhold knyttet til dette, og bruksendringer mellom seterdrift og fast bosetting. Grutseter hytteplass nær Svorka er et sjeldent kulturminne.

*Stor verneverdi ****

Samiske interesser

Historisk har det vært reindrift i området. Det er også reindrift i området i dag. Den søndre halvdel av nedbørfeltet benyttes som vinterbeite. Ut over dette er det ingen dokumenterte samiske interesser innenfor nedbørfeltet. Det har ikke vært gjennomført systematiske undersøkelser av andre samiske interesser i området, men med aktiv reindrift i området er det sannsynlig at det finnes samiske kulturminner innenfor Svorkas nedbørfelt.

Landbruk

Nedbørfeltet omfatter ca. 50 000 daa produktivt skogareal og ca. 11 000 daa dyrket mark. Det er 118 eiendommer med driftssenter innenfor nedbørområdet. Store arealer med dyrket mark sokner til Svorksjøen. Vassdraget har gode produksjonsarealer for skog med en forholdsvis god tilvekst og betydelig avvirkning.

*Stor verdi *** (Verneplan IV)*